

OUDKERK, DE HERVORMDE KERK

Bouwgeschiedenis en exterieur.

De naam zegt het al: het dorp Oudkerk is sterk verbonden met zijn kerk. Dat merkte men ook al bij de laatste restauratie in 1981 (twee jaar later voltooid), waaraan het hele dorp heeft bijgedragen. Markant steken kerk en toren uit boven het wijde friese land. De stoere toren met zadeldak, in het begin van de 13de eeuw gebouwd met kloostermoppen en tufsteen, was vroeger kleiner en slanker, maar werd in 1721 ommanteld en 20 cm. verhoogd. De beide topgevels zijn voorzien van klimmende boogfriezen boventerugliggende vlakken, met visgraatvlechtingen versierd en verdeeld door ronde staven. Tot 1849 werkte men aan de toren, in 1977 heeft men de toren, die eigendom is van de burgerlijke gemeente, gerestaureerd. Ten zuiden van de toren heeft men bij de restauratie een vrij zeldzaam tufstenen grafkeldertje gevonden, waarschijnlijk uit de 12de eeuw, met stoffelijke resten van een man en een vrouw. Binnen in de toren hangen twee klokken, gegoten in 1611 en 1671, respectievelijk door Gregorius van Halle en Petrus Overney. De toren heeft beneden een koepelgewelf van grote rode kloostermoppen op rondstaafribben.

De kerk vroeger gewijd aan de H. Paulus, is in de 12de eeuw opgetrokken uit kloostermoppen, gedeeltelijk met tufsteen. In latere jaren zijn de muren beklampt met kleine baksteen. In de 19de eeuw werd de kerk bepleisterd en voorzien grote ramen. Nu de bepleistering en de weelderige klimopbloei zijn verwijderd is het romaanse karakter weer zichtbaar en ook de kleine steentjes, de "Friese geeltjes" bij de koorafsluiting. Doordat de kerkmuren naar het zuiden overhielden is als steun onder het dak een bekisting gemaakt van gewapend beton. De dakpannen vervingen de leien en brachten het beeld zo weer in oorspronkelijke staat.

Interieur.

In het typisch Friese kerkinterieur valt meteen het monumentale meubilair op. Tegen de zuidmuur staat de preekstoel uit 1650, met prachtig snijwerk uit de Vlaamse renaissance. Op een van de panelen is een gebed geschilderd: *Och Godt laet van dees plaets / U woort rycklick vaartvlieten / en wilt daer by u geest / oock crachtelick wt gieten.*

Onder de preekstoel staat een doopbekken met houder. Deze houder werd in 1650 gemaakt door lidde Carstens. In de dooptuin bevindt zich een grote zerk van zachtrose steen, gevonden bij de restauratie in het koor. Gezien de decoratie van een grote staf mogelijk van een priester?

Tegen de noordmuur staan twee eikenhouten familiebanken: een drielijge bank met overhuiving, waarschijnlijk 1630 gemaakt voor Feyo van Heemstra en de fraai gesneden Sminiabank uit 1700 gemaakt voor Hobbe Baerdts van Sminia. De bank, door een onbekende "beeldsnijder", vermoedelijk Pieter Nauta, versierd, is voorzien van losse Lodewijk XVI stoelen. Het is een van de mooiste banken in Friesland. In het koor, waar bij de Reformatie in 1580 het altaar was verwijderd, staat een 17de eeuwse bank met wapens en initialen van Scipio Meckema van Aylua en zijn vrouw Luts van Eysinga. Boven de bank hangt een schilderij uit 1637, met de voorstelling van Mozes op de berg Sinaï met de tafels der Tien Geboden, daaronder uitvoerig opgeschreven.

Aan weerszijden van deze bank hangen twee rouwborden, beide in Lodewijk XVI stijl. Links ter nagedachtenis van de in 1782 overleden mr. Willem van Vierssen, rechts, uit 1734, voor Johannes Rhala van Sminia.

In het koor staat de avondmaalstafel, t.g.v. de laatste restauratie gemaakt door het gemeentelid de heer J.J. Bottema, met het opschrift: *"Doch dat ta in oantinken oan my"*. Twee zilveren Avondmaalsbekers dateren uit 1655 en 1805.

In de wand aan de noordzijde bevindt zich een klein nisje. Een hagiSCOOP? (om van buiten een blik op het altaar te kunnen werpen) of een ruimte voor de hostiekelk van de priester?

Een breed middenpad scheidt de banken voor het kerkvolk. De banken voor de vrouwen, dwarsstaand op de muur, zijn aan de rugzijde open voor de rokken. Aan de noordzijde in de lengte langs de muur de gesloten banken voor de mannen, met lezeaar voor bijbel en psalmboek, "want zij konden lezen". In het middenpad was ruimte voor grafzerken van leden van de families Heemstra en Van Sminia. Onder de preekstoel bevindt zich de grafkelder voor de Van Sminia's, in 1820 vond de laatste bijzetting plaats. Op het kerkhof kregen zij ook grafkelders. De kerkruimte wordt omsloten door een rondgaande lambrisering, die de eenheid van het interieur versterkt. Bij de restauratie werden ook 63 oude munten gevonden, de oudste vondst dateert van 1599.

Het orgel werd in 1883 vervaardigd door de Leeuwarder orgelmakers Fokke Bakker en Arjen Timmenga. Het verving destijds een in 1646 door Willem Meyndertsz te Berlikum gebouwd orgel, waarvan nog snijwerk en enkele frontpijpen in het Fries Museum bewaard worden. Het is een balustradeorgel met het klavier

opzij van het instrument. De dispositie is typerend voor de tijd waarin het werd gebouwd, waarbij opvallend is de brede basis van 8-voets registers, terwijl het orgel slechts de Cornet als vulstem heeft.

De dispositie van het orgel:

Manuaal:

Prestant 8 vt
Bourdon 16 vt
Holpijp 8 vt
Octaaf 4 vt
Quint 3 vt
Roerfluit 4 vt
Octaaf 2 vt
Cornet 3 st disc
Basson 8 vt bas
Trompet 8 vt disc

Bovenwerk:

Salicional 8 vt
Viola di gamba 8 vt
Roerfluit 8 vt
Salicet 4 vt
Fluit harmoniek 4 vt
Woudfluit 2 vt

Pedaal

aangehangen

Tremulant voor het bovenwerk, 2 Afsluitingen, Ventiel, Muet als loos register nog plaats biedend aan sprekende stem op het Bovenwerk, Klavierkoppel.

Klavieromvang C - f ^{'''}, pedaal C - d'.

E.W.G. van Muijen -van Maanen
1999.

Literatuur:

-Archief van de Stichting Alde Fryske Tsjerken (o.a. Fr. Dagblad 1 oct. 1977 en de Bergumer Courant, 25 okt. 1981)

-R. Steensma- Het Friese Kerkinterieur. Uitg. Friese Pers Boekerij, 1995

-R. Steensma- Langs de oude Friese kerken. Baarn z.j.